

Др Драган Симеуновић,*

Редовни професор Факултета политичких наука,
Универзитет у Београду

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

doi:10.5937/zrpfni1776017S

UDK: 321.011:342.7

UDK: 342.15:314.74

Рад примљен: 01.10.2017.

Рад прихваћен: 30.11.2017.

РЕЛАЦИЈЕ НАЦИОНАЛНЕ ДРЖАВЕ И ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ У ВРЕМЕНУ ВЕЛИКИХ МИГРАЦИЈА**

Апстракт: Иако је почетак глобализације најавио брзи крај националне државе и њеног суверенитета, па у крајњем и нације као њеног носиоца, то се није догодило. Тачније, све што је имало национални предзнак пружило је највећи могући отпор глобализацији. То је имало за резултат да је глобализација као процес највише успеха имала на економском, а далеко мање на политичком и нарочито на безбедносном плану.

Време великих миграција у коме се управо налазимо донело је нови, велики и последично још несагледиви изазов не само глобализацији као процесу, већ и глобализму као идеологији и “новом светском поретку” као политичко-правној конструкцији глобалног система. Управо су националне државе, и то и оне мале, а не само неке од највећих, биле те које су усред окриља ЕУ бациле рукавицу глобалним обрасцима и направиле снажан заокрет ка националном интересу, обнови националног суверенитета и националних вредности, иако је до скоро изгледало да су се многе од тих “ренационалних” држава биле потпуно утопиле у европско као наднационално заједништво и заједницу ненационалног суверенитета. Све је очигледније да су миграције и разне могуће опасности које оне собом доносе биле само повод за реитеративну обнову концепта националне државе и њених граница не само на тлу Европе већ и шире у подручјима захваћеним миграционим токовима.

Кључне речи: национална држава, суверенитет, глобализација, САД, миграције, ЕУ, Европа.

* dragan.simeun@gmail.com

** Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта Универзитета у Београду – Факултета политичких наука, *Политички идентитет Србије у регионалном и глобалном контексту* (евиденциони број: 179076), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. Увод

Хенри Кисинџер можда и није у праву кад мисли да се баш у „сваком веку“ догађа да се „појављује једна земља која поседује моћ и вољу, као и интелектуалну и моралну снагу да у складу са сопственим системом вредности обликује читав међународни поредак“ (Кисинџер, 1999: 5), али је потпуно у праву у томе да се то догађа и понавља.

Иако не постоји било каква врста временске правилности у појављивању тог феномена који себе увек види као „нови поредак света“, одувек је постојала „воља за моћ“ најјачих држава на свету (односно, бар оних које су себе сматрале најјачим), као што су постојали и њихови планови и покушаји да свет уреде према својим назорима, потребама и интересима. Та историјска чињеница је изграђивана војним, политичким и културним доминацијама старих Персијанаца, Грка, Римљана и других народа, а оверавана мачевима војсковођа попут Александра Македонског, Цезара и Наполеона, све до савремених као друголиких, а у бити истоврсних освајачких похода.

Садашња најјача сила света, САД, такође има такве планове и такву вољу, и као и претходне светски доминантне силе, има и своје савезнике и следбенике, а и своје непријатеље.

Непријатељи најјачих ретко када се легитимишу као такви, напосто из страха од најјачих. Многи пријатељи најјачих пак нису искрено на њиховој страни већ су принципијелно на страни сваког оног ко је најјачи, јер у томе виде пут за остваривање својих интереса. Уосталом, у људској природи је да се воле победници и да се сви лако идентификују са њима, па чак и поражени.

Та настојања САД и око њих формално и неформално окупљених земаља данас се називају различитим терминима, од којих се најчешће срећу следећа три: глобализам, глобализација и нови светски поредак (Симеуновић, 1995: 45). Они се често користе без довољно разумевања, чак и као синоними, што ствара појмовну збрку. Зато је потребно нагласити да се ради о три различита појма који су сродни по томе што се односе на садржински испреплетене феномене. Њихови појмовни садржаји су слични, али они се не поклапају у потпуности, већ се само пресецају.

Глобализам је идеологија, глобализација је процес реализације идеолошких премиса глобализма, а нови светски поредак је систем у настајању (Симеуновић, 2014: 103–140).

2. Глобализација

Глобализација је процес повезаног деловања политичких, економских и војних активности низа политичких, војних и економских субјеката на челу са САД као државом-носиоцем глобализације, којима се усмерава кретање укупног људског друштва у правцу реализовања поставки идеологије глобализма (Бжежински, 2004: 100). Замајац глобализације су велике мултинационалне компаније са седиштем у САД или у Западној Европи. Испољава се, пре свега, у реализовању економских циљева уз политичку и војну потпору земаља носилаца глобализације.

Економски циљеви глобализације су јединствено светско тржиште, трговина без граница, интернационализација производње помоћу директних инвестиција мултинационалних компанија и градња једног свеобухватног система интегрисаних финансијских тржишта. Смисао тога је постизање што већег профита доласком до што јефтинијих сировина, посебно енергената, коришћењем што јефтиније радне снаге уз друговрсна минимална улагања.

Глобализација се може означити као процес ширења светске заједнице демократских тржишно оријентисаних земаља, који се остварује на економском, политичком, културном и сваком другом плану.

Обухват тог процеса је глобалан, јер се његово реализовање планира у светским размерама, односно, како то прецизно формулише Бил Клинтон, док „сваки човек на свету“ (Кисинџер, 1999: 716) не буде могао да ужива све предности такве и те заједнице живећи у њој.

Хенри Кисинџер сматра да су међународни односи тек у нашем добу први пут у историји „заиста постали глобални. Комуникације су тренутне, светска привреда функционише истовремено на свим континентима“ (Кисинџер, 1999: 10). Осим тога, многи други проблеми попут заштите човекове околине, демографске експлозије, миграција, спречавања ширења разних болести, тероризма и слично, одиста су таквог карактера да морају и једино могу да се решавају на светском нивоу.

Да је глобализација пре свега економски процес, види се и из тога што је она на економском плану све време била такорећи незаустављива. Уосталом, сви отпори глобализацији су најпре политичке природе, рецимо око одржања суверенитета, а скоро да уопште нису економског карактера. И Русија и Кина су потпуно прихватиле глобализацију као економску неминовност. У том смислу она је већ скоро остварени економски поредак света.

2.1. Национална држава као препрека глобализацији

Што се пак тиче оних димензија глобализације у којима се она исказује као процес десуверенизације и денационализације држава, отпори су, и свакако ће и убудуће бити, далеко израженији. У том смислу се као снажна препрека глобализацији јавља национална држава са њеним концептом суверености, националних граница и релативно самосталном политиком, као и тежњом да сама управља својом привредом чиме доказује самосталност. Врата за глобализацију таквих држава су још затворенија уколико је у њима развијен национализам. Све је то управо оно што успорава кретање роба и људи и тиме смањује профит. Елите које стоје на челу мултинационалних корпорација не желе да деле и да губе ако не морају, а не морају јер је таква констелација међународних односа да постоји само једна велика сила којој тренутно нико није раван. Ерозија суверенитета, као преживеле категорије, и одузимање аутономије националним државама у погледу вођења економске политике се зато постављају као веома важни циљеви глобализације.

Разумљиво је да се све земље не понашају једнако, а још мање кооперативно када је реч о губитку суверенитета. Зато САД као највећа сила-носилац глобализације прилази десуверенизацији и денационализацији као „неистовременом поступку“ (Zürn, 1998: 299) користећи разноврсне методе, од „добровољне капитулације“, о којој радо говори Збигњев Бжежински, до привољавања силом.

При том се морају имати у виду и прикривени отпори оних који су на страни глобализације. Рецимо, многе европске земље које због великих разлика у моћи не могу да рачунају са одржањем свог суверенитета пред налетом глобализације, данас дискретно, под маском права на сопствену миграциону политику, врше процес разноврсне ресуверенизације, и то кроз глобалистичке наднационалне заједнице попут Европске уније, која им омогућује да спасу бар део онога што су изгубиле као националне државе (Kreile, 1999: 607). Преношењем државних компетенција на ЕУ, што се рецимо види из коњуктуре принципа супсидијарности¹, стварањем две врсте граница, меких између „нас“ и тврдих између „нас“ и „њих“, оријентацијом на идеале затворене планске привреде, европске државе су, иако главни заговорници глобализације уз САД, ипак, показале тенденције ка локализму, макар се он односио на цео континент.

1 Супсидијарност одређујемо као преношење одређених функција националне државе некој међународној организацији, институцији или некој другој држави услед тога што она не може да их ваљано остварује.

Посебно тежак ударац глобалном концепту који негује Европска унија отворено су задале бројне земље Централне и Источне Европе, у првом реду Мађарска, Пољска и Словачка, у погледу извршавања одлука Брисела које се тичу политике ЕУ према миграцијама. Међутим, погодности које доноси глобализација крупним играчима у светској привреди нагоне и те државе да се ипак не отклањају од центара глобализације, јер то од њих тражи њихова привредна и финансијска елита. Рецимо, глобализована финансијска тржишта омогућују да се државни дефицити лако могу покривати, што већини влада слабих држава (у које спадају и наведене) знатно олакшава да воде релативно успешну политику и тако одржавају углед пред својим бирачима, иако су свесне да то води тоталној зависности од страних инвеститора (Cohen, 1998: 150), као и да отежава одлучивање у интернационализованој производњи, а понегде и било какав утицај на њу у смислу усмеравања њених ефеката у „националну“ касу.

2.2. Глобализација као мрежа међузависности неједнаких

Глобализација не подразумева стварање универзалне државне заједнице, па ни универзалност на сваком плану. Она је више, како је дефинише Џозеф Нај, „мрежа међузависности“. Међузависност се огледа у ситуацијама у којима догађаји у различитим деловима света, као и њихови учесници утичу једни на друге (Нај, 2006: 265). Проблем са немалим бројем националних држава је у томе што оне одбијају да буду пуки реципијенти, и мада не показују амбиције да креирају токове те међузависности, настоје да одлуке које се тичу неког њиховог добра дефинисаног као „национални интерес“ доносе саме.

Глобализација бар за сада, и поред бројних страхова њених противника да би се то могло догодити, не показује усмереност ка стварању светске државе, већ само глобалног друштва и његовог поретка као система понашања и вредности, уређеним по правилима носилаца глобализације. Очигледно је да се у скорој будућности не може десити оно што је као „деспотију из које се не може изаћи“ описао почетком 19. века први познати критичар концепта светске државе Анселм Фојербах, описавши је као државу (*Weltstaat*) у којој „само један самостално дела“ и „само један за све мисли и о свему одлучује, док сви преостали трпе, служе и слушају“. Такву државу је Фојербах, критикујући Наполеонову идеју о светској држави, назвао „гробницом човечанства“. Светска владавина води ка привидној владавини правом, а стварној владавини силом и зато, сматра Фојербах, човечанству заправо треба **глобално право**, а не глобална владавина. С обзиром на јуристичку и другу традицију, није случајно што је баш ЕУ била иницијатор стварања једног, најзад регуларног, а не више *ad hoc*,

међународног кривичног суда који би важио за све, а не само за „велике мале“ кривце, дакле суда са глобалним важењем, и није случајно што су баш САД одбиле да се прикључе тој акцији којом су руководиле УН. Разумљиво је да онај ко има мању моћ тежи да обузда већу моћ помоћу права, али је разумљиво и то да онај ко располаже највећом силом не жели да буде спутан никаквом новом одговорношћу, нарочито не неком међународног карактера.

Политика глобализације је моћна полуга економске глобализације која јој крчи пут, а служи и као њен коректор уколико је то потребно. Садржи се у промоцији и наметању идеолошких поставки глобализма као неолиберализма, систематичном и надзираном демократизовању држава и у повећању значаја међународних организација моћи, као што су НАТО, Међународни монетарни фонд, Светска банка, Светска трговинска организација и сл.

Уколико политика не може да савлада отпоре који стоје на путу глобализацији, њени носиоци се служе и војном силом. Да би се остварило глобално уређење света, неопходно је увођење правила по којима ће свет функционисати а то понекад може да обезбеди само сила. Најважније правило је апсолутно поштовање воље најјачег изражено у максималној кооперативности. У сврхе постизања тога се воде ратови и врше тзв. хуманитарне интервенције. Приватизација рата и утицај мултинационалних корпорација у конфликтима огледају се и у све већем ангажовању тзв. корпорацијских војника, односно припадника приватних војних и безбедносних компанија. На пример, у току 2008. године, у Ираку је било 30.000 најамника и они су чинили другу по величини војну силу у тој земљи.²

На плану културе глобализација се после информатичке револуције шири муњевито коришћењем интернета и других комуникационих достигнућа, као што су сателитска телевизија или мобилна телефонија. Информација о свему битном што се догађа на свету доступна је свима у форми вести или чатовања на електронским медијима. Свет је одиста постао „глобално село“ захваљујући експанзији комуникационе технологије. Ипак, и ту постоји доминација ако не и надзор, јер девет десетина информационих капацитета на свету држе САД.

И на другим плановима културе је слична ситуација. Холивуд произведе четири петине свих филмова на свету. Резултат тога је да некада моћне националне филмске индустрије попут француске скоро да више и не производе филмове. Енглески језик је језик не само дипломатије и бизниса

2 Према: *Report of Congressional Research Service*, 2008.

већ и интернета. Долар је опште платежно средство свуда на свету. Бжежински наводи да сваке године пола милиона младих из целог света хрли у Америку ради студирања (Бжежински, 2001: 28). Чињеница да амерички културни образац има велику привлачност за младе нараштаје широм света се очигледно не рефлектује само у „мекдоналдизацији“ света, култу кока-коле и брендovima спортске одеће.

Што се тиче односа глобализације и религије, и поред страховања да је глобализација баук који ће поништавајући националну државу, поништити и њену религију, хришћански теоретичарски кругови, урачунав и православне, не деле те страхове. Први разлог томе је што религије нису националне, односно нису ограничене на једну државу, а други је што глобализација инсистира на суживоту сваке врсте, па и на религијском. Отуда следи и закључак грчког митрополита Јована Зизјуласа да глобализација, и поред тога што је у бити велики изазов „омогућује свим религијама ... да живе с другим религијама и другим културама, као и да сарађују“³. Нешто другачије стоји ствар са исламом, из чијег крила долази озбиљан отпор глобализацији и као идеји и као пракси, било да је реч о исламским државама, било да је реч о мигрантима муслиманске вере, који се управо из тог разлога тешко интегришу у западна друштва.

Присталице глобализације истичу њену важност за уклањање свих препрека „слободној трговини“. Такође сматрају да ће глобализација учинити свет демократским, подстаћи запосленост, одрживост развоја, смањити међунационалне и међуверске тензије, допринети потпуној заштити сваковрсних мањина, помоћи очувању светског мира, макар и силом, и подићи општи стандард живота. Присталице глобализације су свуда у свету махом из редова политичара и имућних слојева јер нити је тешко водити лојалну политику у оквиру глобалистичке породице нити богаћење (екстра профит) може да смета богатим.

Противници глобализације, сконцентрисани у широкој лепези од исламских фундаменталиста на Истоку до антиглобалистичких покрета на Западу, сматрају да она доноси неслободу малим народима и земљама, да потиरे националне културне и верске идентитете, да користи само акционарима мултинационалних корпорација, да ће увећати незапосленост широм света, допринети убрзавању загађења земље, воде и ваздуха, стварању озонских рупа, глобалном загревању, нестанку многих биљних и животињских врста и порасту беде и криминала. Противници глобализације су махом из редова обичног света, урачунав и нешто интелектуалаца. Џозеф Нај сматра

3 Интервју са митрополитом пергамским Јованом Зизјуласом поводом међународног симпозиона Епархије браничевске СПЦ, *Искон*, фебруар, 2005, стр. 76–77.

да би учесталост финансијских криза и драстични пораст незапослености могли проузроковати велике покрете маса ради отпора глобализацији (Нај, 2006: 254).

Нови светски поредак је још недовршени систем света који као поредак космополитске демократије подразумева изградњу одређених правила понашања за све и усвајање одређених вредности од стране свих. То не значи да сви треба да се понашају исто. Тај поредак је, наиме, систем неједнаких, и по њиховом богатству и по њиховом учешћу у креирању политике светског друштва. Ако је истина да су тај поредак смислили најбогатији и најмоћнији људи на свету, онда је сасвим логично да су га смислили не зато да друге изједначе са собом, већ да увећају своју моћ и богатство. Најсматра за својство глобализације то што је „прати све шири јаз између богатих и сиромашних. Она не подразумева ни једнообразност ни једнакост“. Правила понашања се зато већ сада деле на она правила која су за привилеговане и на она која су за остале. То је најбоље изразио један од заговорника глобализације рекавши да ће свет морати да се навикне на дупле стандарде.

Различит однос према малим земљама и народима условљен је не само интересом САД већ и ставом малих земаља и народа према САД. Уколико мале земље и народи виде у САД и њиховој политици моћно окриље, оне су онда добродошле и заштићене, и то не било како већ *егидом*, Зевсовим чаробним штитом који омогућује не само апсолутну заштиту од свакога већ и безбрижан напад заштићених „малиша“ на своје противнике. Они са друге стране штита аутоматски постају „лоши“. Њихова кривица је садржана већ у њиховом кашњењу. Ко пре постане члан моћне „глобалне породице“, он је не само у споровима са неглобализованим, већ и са касније глобализованим државама увек у праву.

3. Настанак нових и ресуверенизација глобализованих националних држава

Све садашње форме отпора глобализацији, од протеста антиглобалистичких покрета до исламистичког и анархистичког тероризма, не делују као озбиљне препреке које би је могле зауставити, већ је једино ометају у њеном напредовању.

Оно што је једино угрожава јесте настанак нових и ресуверенизација старих, већ глобализованих националних држава.

Масовни настанак нових националних држава је најважнији у низу све више наговештаја да садашњи, иако у много чему недовољно легитимизиран и

недовољно гарантован, ипак релативно стабилан однос распоређености нација и других етничких група у држави и њихове садашње границе неће дуго потрајати, и да се стање умереног задовољства етничитета због разлога етничке ситуираности све више претвара у стање етничког незадовољства и могуће националистичке експлозије планетарних размера.

Поседовање национално-статусних права, па ни једнаких, није више довољно. Држава или аутономија блиска државно посебном статусу је, по свему судећи, будућа мета етничке хидре која је све спремнија да баци рукавицу не само досадашњој државној организацији света, већ и надирућој глобализацији. Раскорак бројности од 3.600, све „освешћенијих“, етничких група (уз сталну тенденцију рађања „нових“), и њихове распоређености у оквиру „свега“ 179 држава света, све више се, и то не само услед све изразитије гласности испољавања жеља државно неафирмисаних етничких група да престану бити тек „могуће нације“, него и услед стицања цивилизацијских услова за то (нпр. услед уважавања чињенице да су бројне границе земаља у развоју, нарочито у Африци, на Блиском и Средњем Истоку, повлачене „колонијалним лењиром“, без нарочитог вођења рачуна о етничким, прецизније речено, тада племенским разграничењима и односима, или пак услед све изразитије међународно-субјективне толеранције интерпретирања, а тиме и доживљавања признавања права на етничку посебност као права на прерастање у нацију), претвара у опасност и реалност новог тренда који је снажно обележио већ крај 20. и почетак 21. века – масовно стварање и још масовније покушавање стварања нових националних држава сепарацијама мирним путем или насиљем, као и интензивирање међународних подупирања или спречавања тих напора.

Оснажење национализама малих, до скоро маргинализованих група, и њихових партикуларистичких идентитета је дубоко сложен и противуречан процес. Он обнавља и етничко дисидентство у „примиреним“ етнитетима као што су баскијски, корзикански, каталонијски, шкотски или ирски, као што га и рађа у оним етничким групама које су сматране традиционално политички неамбициозним попут ромске.

Свако чињење од стране великих некоме етничкетиу на плану његовог осамостаљења и подржављења одмах повлачи захтев за сличним поступањем у случају других. Некадашње питање „Ако може да буде независна Екваторијална Гвинеја, зашто не би могла да буде и Каталонија?“ , такорећи јуче преобликовано у питање „Ако острва Фици могу да стекну независност зашто то не би могла и Шкотска?“, данас на више страна одјекује као „Ако може Косово, зашто не бисмо могли и ми?“.

Мада није спорно да глобална економија пружа шансу за размах малих народа и развој регионалних економија, а тиме и за цивилизацијско дозревање закаснелих нација, оне у свом настојању да имају сопствену државу морају имати у виду садашње неписано правило конструктора и промотера глобализације чијем се резолуцијском озакоњењу од стране ОУН иначе тежи, а које гласи да нема сепарације без ослањања на највеће силе „новог светског поретка“ и прихватања потпуне зависности од њих када је реч о будућности њихових, новоуспостављаних националних држава. Дакле, интерес великих се исказује и овде као критеријум за помагање малих и закаснелих народа неовисно од оправданости њихових жеља. Неприхватање тих услова води међународном установљавању „националне кривице“, а сваки отпор, па и отпор културној и језичкој доминацији, сматра се политичким грехом.

Могућност настанка великог броја нових националних држава је у директној вези са могућим распадом не само великих, већ и малих федеративних држава уколико се налазе у зони конфликта или у осетљивој геополитичкој зони. Миграције само убрзавају такве процесе. Лоше дефинисане границе у прошлости су такође озбиљан повод за сепаратистичко редефинисање бројних националних држава. Ипак, у томе коначну реч нема побуњени етницитет.

По свему судећи, опстанак или нестајање етнички сложених држава силом или милом, остаће по свој прилици као и сада врло зависни од сагласности, односно различитости интереса, као и од односа снага више међународних субјеката, и биће, као рецимо сада у погледу евентуалног стварања државе Курдистан на тлу Сирије и Ирака, посебно зависни од усклађености интереса тих држава са интересима господара „новог светског поретка“. И овде се очитује једно правило. Међу мигрантима скоро да и нема Курда. Државе се праве од оних који остају, јер је њима препуштена пуста земља.

За сада развој оваквих процеса успоравају нека настојања која, истини за вољу, немају превеликог одјека у политичким решењима не само носилаца глобализације него и у решењима других земаља. Међу тим, претежно интересно фондираним настојањима, вредна су теоријске пажње она која заговарају одржавање и стварање етничких консоцијација у којима би суживот различитих етничких група на принципу равноправности имао то више изгледа на успех што буде више равноправности. Ова лепа теоријска поставка у пракси за сада наилази на тај неразрешиви проблем да ко год има вишак права и моћи не жели да их се одрекне другачије до формално, а етнички федерализам не успева уколико се заснује на било чијој владавини, па и владавини већине.

Ако се пак оствари предвиђање некадашњег генералног секретара УН Бутроса Галија изречено у форми страховања средином 1992. г., постаће коначном истином и теза Карла Фридриха о национализму као најјачој снази планете (Friedrich, 1968: 30). У анализи почетака тога процеса који ће се можда зауставити а можда и неће, али који је неспорно започео, биће све јасније да никакав дух национализма светских размера није пуштен из боце него да је то немистични процес интересне трансформације људског друштва у, не само она нова обличја која је пред њега поставила постиндустријска организација живота друштва, него и у она чија је одлика занемаривање интереса и потреба етницитета у име брзине и профита, што неумитно резултира конвулзијама њихове спонтане саморазвојности и интервенционизмом у функцији њиховог подржављења као тренутно најбржег и политички најпрофитабилнијег решења, којим се проблеми тих етницитета уствари не решавају него тек зачињу. Зато ће се, уколико се овај процес не заустави, као највећи проблем глобализације поставити једнога дана питање организације света као „разбијеног огледала“, што као задатак, бар за сада, потпуно надмашује могућности сваке силе, а што не значи само информационо, војно, технолошки и привредно најразвијенијих земаља него и њихових међународних економских, политичких и војних организација и савеза. Нестабилности разбијеног огледала највише доприноси кретање његових делића. Неки то зову миграције.

4. Борба глобалног и националног у времену великих миграција и аномалија

Борба глобалног и националног је у ствари борба општег и посебног. Ако би се уништило посебно, опште би престало бити опште јер се не би више имало од чега разликовати. Та два идентитета се заправо условљавају и зависе један од другог. Осим тога, као што и заступници посебног греше, нестанак општег не би нимало помогао посебном, већ би га напротив дегенерисао. Отуда је перспектива борбе националног и глобалног, опстајање и једног и другог, борба у којој не може потпуно победити нико већ само може превладавати било генерално било на неким тачкама Земљиног шара. Нити се могу Французи одрећи свог језика и своје раскошне, иако разбарушене културе, нити Енглези желе да се одрекну волана на десној страни као ни много чега другог што припада њиховој традицији, а тешко је и помислити да би засад врло неспешна интеграција миграната муслимана у западним друштвима могла да доведе бар до симболичног броја оних који су напустили ислам као своју веру. Као што се да видети, пракса надметања глобалног као општег и националног као

посебног је условљена пре свега положајем у ком се налази нација. То се нарочито добро види данас у Европи у условима велике миграционе кризе.

Миграције које су пре пар године запљуснуле Европу и које још трају, пригушене лабавим европско-турским уговором о задржавању мигрантског тока у замену за пар милијарди евра и за непрецизно увећање шанси за улазак у ЕУ, показале су разне слабости важећег концепта европске заједнице као узора глобализационе теорије и праксе. Слабости су се најлакше виделе у бројним аномалијама које су пратиле миграциону кризу.

У настојању да обуздају и контролишу енорман прилив миграната у земље Европске уније, многе од њених чланица су у недостатку општег и обавезујућег става почеле да предузимају солитарне државне мере на том плану које често не само да нису имале жељени ефекат, већ су и допринеле мењању слике о демократском статусу тих земаља и указале на бројне раскорак између прокламованих принципа и прописа ЕУ и антимиграционе праксе.

На основу анализе догађаја у протеклих пола године може се са сигурношћу рећи да су се у Европи поводом миграција догађале и даље догађају велике политичке и друговрсне аномалије које угрожавају њен статус барјактара глобализације.

Главна аномалија је у томе што се забраном проласка избеглица крши глобални принцип слободе кретања људи, роба и идеја на коме је базиран концепт ЕУ, затим свакако је велика аномалија садржана у чињеницима да у демократској Европи 21. века имамо непоштовање људских права миграната, а нарочито права на натурализацију, као и пораст ксенофобије, што политику мржње према странцима и суседима практикују земље којима су пуна уста демократије и које су другима, па и нама, давале силне лекције о толеранцији. Услед свог актуелног антимиграционог понашања такве земље почињу стога да личе на учитеље који подучавају друге лекцији коју сами нису савладали.

Није ли аномалија то што зидове на својим границама подижу земље попут Мађарске, Хрватске и Словеније у којима избеглице уопште не намеравају да остану већ само теже да кроз њих што пре прођу. Историјска је аномалија што су захтев ЕУ да прихвате по квотама један део избеглица одбиле земље попут Мађарске, Словачке, Чешке и Пољске из којих су својевремено многи бирали пут избеглиштва⁴, као и то што земље које одбијају да приме избеглице тиме показују да имају једностран однос са ЕУ – хоће само

⁴ Кроз Југославију је у време дубоке кризе у совјетско-мађарским односима 1956. године, само из Мађарске прошло 20.000 избеглица – мађарских држављана.

корист од ЕУ без намере да узврате солидарношћу на њене потребе када је она као заједница у проблему. Тиме показују да сматрају да чланство у ЕУ није повезано са имањем извесних одговорности. Свакако да је аномалија и то што је Европа као најуређенији континент света испољила потпуну неспремност и висок степен неорганизованости, па и превелике изненађености, а неке чланице ЕУ чак и панику у суочавању са мигрантским таласом иако он увећано тече још од 2011, а интензивно од 2014. године. Европа ће морати да се запита да ли је аномалија или природна реакција то што се отписана национална држава и одбачени национални суверенитет као анахроне појаве преко ноћи враћају на велика врата у политички живот Европе кроз саможиве одлуке земаља чланица Уније, кроз подизање жичаних ограда кроз које тече електрична струја, и обнављање граница и граничара не само између Мађарске, Словеније и Хрватске, већ и између тако демократски напредних и етнички и историјски блиских земаља као што су Немачка и Аустрија.

Аномалија је и одлука ЕУ да се сви мигранти који нису из Авганистана, Ирака или Сирије прогласе за економске мигранте, чиме се одабиром земље порекла врши дискриминација једног броја националних држава и њихових држављана и нарушава право миграната да као појединци приступе азилним процедурама, што је UNHCR као одлуку критиковао.

Аномалија је и то што велик, ако не и највећи терет мигрантске кризе, засад носе земље које нису ни на који начин допринеле стварању кризних жаришта у Ираку, Либији и Сирији, а још мање су допринеле беди у афричким државама из којих избеглице највише долазе у Европу, те што су највише погођене мигрантским таласом оне европске државе које, попут Грчке, нису ништа профитирале од ратова који су се у тим кризним жариштима водили или воде.

И поред гордог посртања глобализације као праксе у условима миграционе кризе, она многим и даље изгледа не само као историјски незадржива, већ и као веома корисна на општем економском плану. Многи верују да ће она бар на том плану сигурно победити, ако већ није. Иако ислам упозорава да је “брзина савезник ђавола”, све убрзанији свет тражи све бржи и бржи проток роба и људи.

Са друге стране, националне државе са губитком суверенитета не губе само на царинама и државним дажбинама, већ и на угледу у сопственом народу који је свестан да су оне постале механизми испражњени од реалне моћи. Стога не чуди што је повратак националној држави и суверености од политичара типа Виктора Орбана створио националне спасиоце и хероје. Истина је да ресуверенизиране државе не могу дуго

истрајати у инсистирању на својој апсолутној суверености, а истовремено бити и чланице ЕУ. Пре или касније оне ће се морати одрећи и оне количине суверености коју су приграбиле назад да би спречиле уливање мигрантских токова у своја дворишта. Остаје им да нађу начин како да одрже илузију код својих присталица да је ресуверенизација коју су делом постигле тотална и трајна. У том циљу оне могу наћи нови смисао свог ресуверенизационог експеримента у томе што ће се њихове одлуке на том плану тицати национално специфичне духовности и културе, што ће себе прогласити да су чувари и одгајивачи духа нације и њених посебности, помагачи опстајања „њене“ религије, уопште њеног идентитета и сл.

Такође су и оне религије које се као израз посебности везују за нације и етничке групе једнако као и нација доживљене, како уочава Владета Јеротић, као „највећа сметња за пуно остваривање великолепних планова западних, у првом реду америчких моћника“, сметња, „које су ови горди и агресивни цареви `новог светског поретка` веома добро свесни“ (Јеротић, 2000: 32). Религијско-философска мисао Европе која подржава глобализацију види излаз из те супротстављености разноврсности религија и глобализације у стварању једне нове „универзалне религије“ за цео свет у којој би се могле наћи кључне поставке свих садашњих религија „под условом да се одрекну својих верских и националних оригиналних одлика“ (Јеротић, 2000: 32). Међутим, није ли пројектовани крај глобализације свет без Бога? Ако је судити по изразито глобализованим срединама попут атеизиране Европе, одсуство Бога је карактеристика глобализације. Не ствара се нови светски поредак да би њиме управљао Бог, већ најмоћнији међу људима.

Сви ипак далеко више причају о материјалном него о духовном осиромашењу света. Пажњу највише заокупља пад животног стандарда и свуда растућа незапосленост. Много се говори и пише и о повећању разлика између богатих и сиромашних. Већ сада 1% човечанства располаже са 93% општег светског богатства, а тај тренд се наставља. Од највећег стратешког значаја по човечанство је питање „Да ли је на помолу нови економски империјализам или ново ропство?“. (Осић, 2016: 119). Тек повремено се са правом диже бука због нестанка многих животињских и биљних врста због којих свет у целини постаје сиромашнији. Ипак, одиста највеће и непоправљиво осиромашење ће се десити ако се истопи и нестане бескрајна разноврсност духа и све садашње шаренило етноса утопи у један монолитни идентитет роботизованог света. За сада, од 6.000 језика колико тренутно постоји на свету, сваке две недеље ишчезне један. Енглески језик све више и више говоре не само деца и млади, већ и старији у скоро свим земљама света. Разумљиво, енглески је језик интернета, а без њега се више не може замислити наш живот. Глобализација, која је

управо и започела ширењем енглеског језика почетком 20. века, тиме се потврђује као заокружујући општесветски процес који има своје посебне законитости.

Парадокс је у чињеници "истовременог повећања и смањења света: растом броја људи, нових држава, количине новца, уз краће дистанце и мањак времена потребног за реаговање" (Parag, 2009: IX).

На плану моћи и суверенитета судбине нација и националних држава ће бити као посебне, неминовно различите. Одувек је заправо свако био суверен онолико колико је могао, а данас је та чињеница само разголићена. Једна мала земља је, рецимо, одувек била суверена у односу на неку још слабију и мању, и то под условом да та мања нема моћног савезника. Међутим, данас многе мале земље имају великог савезника коме су поклониле свој суверенитет. Могло би се рећи да су трампиле релативну самосталност и слободу за релативну сигурност. Ако би се скинуо илузорни вео са приче о томе да је свака држава суверена, видело би се да на свету има свега неколико држава које одлуке доносе потпуно самостално, и да је тако одувек било. Сувереност је одувек била исказивана у односу на некога, а само код ретких, оних најјачих или код "отпадника", у односу на све.

5. Закључак

Иако је почетак глобализације најавио брзи крај националне државе, њеног суверенитета, па, у крајњем, и нације као њеног носиоца, то се није догодило. Глобалисти су са правом видели у нацији, национализму и националној држави свог највећег противника, и са правом су им објавили рат до истребљења у циљу своје победе. И одиста, све што је имало национални предзнак пружило је у последњим деценијама двадесетог и првим деценијама двадесет првог века највећи могући отпор глобализацији, без обзира на отворену или миметичку форму у којој се то збива. То је имало за резултат да је глобализација као процес највише успеха имала на економском, а далеко мање на политичком и нарочито на безбедносном плану.

Време великих миграција у коме се управо налазимо донело је нови, велики и последично још несагледиви изазов не само глобализацији као процесу, већ и глобализму као идеологији и "новом светском поретку", као политичко-правној конструкцији глобалног система. Управо су националне државе, и то и оне мале, биле те које су усред свог ЕУ-окриља бациле рукавицу глобалним обрасцима и направиле снажан политички заокрет ка националном интересу, обнови националног суверенитета

и националних вредности, иако је до скоро изгледало да су се многе од тих “ренационалних” држава биле потпуно утопиле у европско као наднационално заједништво и заједницу ненационалног суверенитета. Све је очигледније да су миграције и разне могуће опасности које оне собом доносе биле не само разлог за бројне политичке и правне аномалије, већ и повод за реитеративну обнову концепта националне државе и њених граница не само на тлу Европе, већ и шире у подручјима захваћеним миграционим токовима. Ипак, судбина тог процеса да се лако предвидети. У питању је ускоинтересна, а не на идеолошким премисама утемељена реитерација, која ће увенути када и миграције усахну. Оно што је важно јесте подука центрима глобализма да су прерано отписали националну државу и да ће она у будућности зацело бити оснаживана и другим поводима када у питању буде било задовољење националног као посебнодржаваног интереса који се у заједници не може задовољити, или бар не у мери која неком посебном друштву одговара.

Захваљујући миграционој кризи се потврдило да је глобализација процес који тренутно нема конкуренцију, али и то да она има своју алтернативу у јачању националне државе, притом не у усамљеној већ у кооперативној. “Ренационална” држава по правилу има али не испољава дефицит војне и политичке моћи, а економску моћ и даље увећава сарадњом са глобалним миљеом. Мађарска је избегла санкције господара Европе тако што је, пославши хиљаду својих војника у Авганистан, ушла под егидо САД и постала недодирљива.

Мигрантска криза показује да сукоб глобализације и нације до сад није донео апсолутну превагу ниједном полу, како националном, тако ни глобалном, а да миграциона збивања која га прате подразумевају корекцију неких глобалистичких идеја, рецимо оне „да су етничке везе осуђене да у процесу модернизације ишчезну“ (Путиња, Стреф-Фенар, 1997: 32).

За веровати је да ће релације националне државе и глобализације још врло дуго обележавати њихов паралелан ход уз нешто подметања ноге са обеју страна. У оној мери у којој успеју искористити оног другог за своје циљеве, напредоваће или назадоваће и нација и глобализација, али ниједна од њих неће победити. Овакве какве су сада оне и те како захтевају адаптацију времену будућем, које неће требати победнике већ далеко више умеће сваковрсног преживљавања.

Литература

Бжежински, З. (2004). *Амерички избор: глобална доминација или глобално вођство*. Подгорица: ЦИД

Бжежински, З. (2001). *Велика шаховска табла*. Бања Лука: „Романов“

Интервју са митрополитом пергамским Јованом Зизјуласом поводом међународног симпозиона Епархије браничевске СПЦ. (фeбруар, 2005). *Искон*

Јеротић, В. (2000). *Вера и нација* Београд: Арс Libri

Кисинџер, Х. (1999). *Дипломатија I*. Београд: Верзалпрес

Kreile, M. (1999). Globalisierung und europäische Integration. У W. Merkel und A. Busch (Hrsg.), *Demokratie in Ost und West*. Frankfurt am Main: Suhrkamp

Нај, Џ. (2006). *Како разумевати међународне односе*. Београд

Osić, Č. (2016). Kriza smisla: Kraj rada ili novo ropstvo?, *Crimen*. 2(VII). 119–127

Parag, K. (2009). *The Second World: How Emerging Powers Are Redefining Global Competition In The Twenty-First Century*. London: Penguin Books

Путиња, Ф., Стреф-Фенар, Ж. (1997). *Теорије о етницитету*. Београд: Библиотека XX век

Report of Congressional Research Service. (2008)

Симеуновић, Д. (2014). *Нација и глобализација*. Београд: Просвета

Simeunović, D. (1995). *Le Nouvel Ordre Mondial l'Etat-Nation*. Paris – Guernes: Dialogue

Zürn, M. (1998). Schwarz-Rot-Grün-Braun: Reaktionsweisen auf Denationalisierung. У U. Beck (Hg.), *Perspektiven der Weltgesellschaft*. Frankfurt am Main

Cohen, D. (1998). *Fehldiagnose Globalisierung*, Frankfurt am Main

Friedrich, C. (1968). *Trends of Federalism in Theory and Practice*. New York

Dragan Simeunović, PhD

Full Professor,

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade

RELATIONS BETWEEN NATION-STATE AND GLOBALIZATION IN TIMES OF GREAT MIGRATIONS

Summary

Although the beginning of globalization announced the near end of the nation-state, its sovereignty and even of the nation as its bearer, it has never happened. More precisely, everything 'national' was the focal point and the vessel of the most persistent resistance to globalization. In consequence, globalization as a process was the most successful in the economic domain, much less in the political, and especially security domains. The era of great migrations, which we are witnessing right now, has brought a new, big and consequentially even less foreseeable challenge to globalization as a process, as well as to globalism as an ideology, and the "new world order" as a political and legal construction of the global system. It was actually the nation-states (the small as well as the biggest ones) that challenged global patterns from the shelter of EU and made a strong turn to national interests, the revival of national sovereignty and national values, even though it seemed only until recently that many of those "re-nation-states" were completely submerged into the European Union, as the supranational community and the community of non-national sovereignty. More and more obviously, migrations and various potential dangers they bring along are just a cause for reiterative restoration of the nation-state and its borders, not only on European soil but also in all areas affected by the migration flows.

Keywords: nation-state, sovereignty, globalization, migrations, EU, Europe.